

ISSN 2335-8998 (Online)

Teisės e-aktualijos

2023 m. Nr. 2 (22)

„Teisės e-aktualijos“ – tai internetinis leidinys, kuriame skelbiami Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės instituto mokslo darbuotojų parengti socialinės plėtros darbai, kurie buvo pateikti valstybės bei savivaldybių institucijoms.

Ankštoji g. 1 A, LT-01109 Vilnius
Tel./faks. (+370 5) 249 75 91
info@teise.org, www.teise.org

ISSN 2335-8998 (Online)

© LSMC Teisės institutas, 2023

TURINYS

I. NUOMONĖ DĖL BAUDŽIAMOJO PROCESO KODEKSO 186 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIVP-2411	4
II. NUOMONĖ DĖL BAUDŽIAMOJO KODEKSO PAKEITIMO PROJEKTO NR. XIVP-1868	7
III. DĖL NUTARIMO „DĖL VALSTYBINĖS KALBOS POLITIKOS 2023–2030 METŲ GAIRIŲ“ PROJEKTO NR. XIVP-2684	9
IV. NUOMONĖ DĖL BAUDŽIAMOJO KODEKSO 42, 67, 72-3 IR 153 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIVP-2991	11
V. NUOMONĖ DĖL BAUDŽIAMOJO KODEKSO PAKEITIMO IR PAPILDYMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIVP-3066	13
VI. NUOMONĖ DĖL CIVILINIO TURTO KONFISKAVIMO ĮSTATYMO PAKEITIMO IR PAPILDYMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIVP-2656.....	20

I.

Darius Pranka

NUOMONĖ DĖL BAUDŽIAMOJO PROCESO KODEKSO 186 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIVP-2411

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) 186 straipsnio pakeitimu siekiama dar labiau užtikrinti baudžiamajame procese dalyvaujančių nepilnamečių liudytojų ir nukentėjusiųjų teises, interesus. Tačiau BPK 186 straipsnio pakeitimas dar labiau ribojant nepilnamečių liudytojų ir nukentėjusiųjų pakartotinės apklausos galimybę nėra būtinas ir neturėtų realios praktinės naudos nei nepilnamečiams, nei tyrimo subjektams.

Visų pirma, pagal šiuo metu susiklosčiusią teisėsaugos institucijų praktiką, didžiaja dauguma atvejų nepilnamečiai ikiteisminio tyrimo metu apklausiami tik vieną kartą. Pakartotinės apklausos paprastai vyksta retais ir išimtiniais atvejais, kai jos tampa būtinos, siekiant nustatyti tiesą byloje. Svarbu pažymėti, kad pakartotinės apklausos siejamos nebūtinai su naujai paaiškėjusiomis aplinkybėmis, bet ir su pirmos apklausos sėkme, informatyvumu, nepilnamečio psichologine būseną ir jos pokyčiais, apklausą vykdančių pareigūnų kompetencija ir kitomis aplinkybėmis.

Neigiamai vertintinas pakartotinės apklausos susiejimas tik su „naujai paaiškėjusiomis aplinkybėmis“, kadangi ši formuluotė gali kelti praktinių sunkumų, kai apklausa bus būtina ne dėl šios, bet dėl kitų (pvz., paminėtų) priežasčių. Tokiu atveju BPK 186 straipsnio pakeitimas labai apribotų teisingumo vykdymo galimybes. Galima prognozuoti, kad tokiu atveju prokurorai stengtųsi pakartotinės apklausos poreikį „pritempti“ prie naujai paaiškėjusių aplinkybių sąvokos, kurių realiai gali ir nebūti.

Antra, naujai paaiškėjusių aplinkybių sąvoka BPK vartojama kitame kontekste (pavyzdžiui,

atnaujinant bylą), todėl gali kilti klausimų jas aiškinant: ar tai aplinkybės, apie kurias žinojo, bet neparodė nepilnametis; ar tai aplinkybės, apie kurias apklausos metu nepilnametis nežinojo, bet sužinojo vėliau; ar tai aplinkybės, apie kurias apklausos metu nežinojo tyrimą atliekantys pareigūnai, bet sužinojo vėliau ir nori dėl jų paklausti nepilnamečio; ar tai aplinkybės, kurios atitinka BPK 444 straipsnio 1 dalyje aprašytas ir jas nustatant galima vadovautis tokiu jų išaiškinimu, ir t. t. Manytina, kad tame pačiame įstatyme ta pati sąvoka turėtų būti suprantama ir aiškinama analogiškai, tačiau šiuo atveju tai gali sukelti problemų.

Paminėtinas ir praktinis pavyzdys: jeigu nepilnamečio liudytojo (ikiteisminis tyrimas buvo atliekamas dėl jo dingimo) apklausos pas tyrėją metu paaiškėja aplinkybės, kad nepilnametis patyrė seksualinį smurtą, tai ar pagal teikiamą projektą būtų galima tokio nepilnamečio pakartotinė apklausa? Nes aplinkybės dėl seksualinio smurto nebūtų naujos, apie jas tyrėjas būtų apklausęs, tačiau tokio pobūdžio bylose nepilnamečiai apklausiami ikiteisminio tyrimo teisėjo (BPK 184 straipsnis, 186 straipsnio 1 dalis). Todėl siekiant užfiksuoti jo parodymus (kurie turėtų didesnę įrodomąją reikšmę) paprastai nepilnamečiai tokiais atvejais apklausiami pas ikiteisminio tyrimo teisėją.

Verta pažymėti ir tai, kad mokslinėje literatūroje ne visada teigiamai vertinama griežtai vienos apklausos idėja. Vienos apklausos taisyklė ne visais atvejais atitinka geriausius vaiko interesus: vaiko emocinei ir psichologinei būsenai palankiau išdėstyti vieną ilgą apklausą į dvi, tris trumpesnes, ypač tais atvejais, kai vaikas apklausiamas apie ilgai trukusią prievartą; pastaruoju metu gausėja psichologinių tyrimų, patvirtinančių, kad vaikas visapusiškus ir išsamius parodymus gali duoti ne vienos, o kelių apklausų metu. Ypač tai būdinga atvejams, kai vaikai patiria nevienkartinį nusikalstamą įvykį. Seksualinių nusikalstamų veikų atveju tai pasitaiko itin dažnai. Praėjus daugiau laiko atsimenama daugiau detalių. Antai 2009 metais Didžiojoje Britanijoje atlikti tyrimai patvirtino, kad daugkartinę seksualinę prievartą patyrę vaikai visą įvykių atpasakojimą gali pateikti tik per keletą apklausų, ypač jei vaikai nėra linkę pasakoti, nėra tinkamai paruošti apklausai, yra uždari ir nekalbūs. Be abejo, pakartotinės apklausos neturėtų tapti pateisinimu baudžiamojo proceso subjektų nekvalifikuotumo nulemtoms, nebūtinoms pakartotinėms apklausoms (Murauskienė D., *Parents Patriae* doktrinos raiška baudžiamajame procese, kuriame dalyvauja vaikai, disertacija, 2017, p. 130–135).

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, manytina, kad BPK 186 straipsnio pakeitimas griežtinant nepilnamečių liudytojų ir nukentėjusiųjų apklausos skaičių *nėra būtinas* ir neturėtų realios praktinės naudos nei nepilnamečiams, nei tyrimo subjektams.

Manytina, kad nebūtina įstatyme įtvirtinti „Po pertraukos apklausa tęsiama tik dėl klausimų, kurie dar nebuvo atsakyti“, nes paprastai apklausos po pertraukos ir vyksta tik dėl naujų klausimų,

tai užtikrina apklausą vykdantis pareigūnas, todėl tokio sakinio nereikia BPK. Kita vertus, esant prieštaravimų tarp nepilnamečio vienos apklausos metu duotų parodymų, kartais gali tekti sugrįžti prie anksčiau užduotų klausimų. Todėl tai yra apklausos taktikos, o ne įstatyminio reguliavimo klausimai.

Papildomai atkreipiamas dėmesys, kad praktikoje kyla sunkumų aiškinant BPK 186 straipsnį dėl šių klausimų: ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas gali apklausti nepilnametį jiems būnant toje pačioje patalpoje, nes iš šios normos susidaro įspūdis, kad nepilnametis apklausiamas specialioje patalpoje ir nedalyvaujant kitiems asmenims tik tada, kai apklausą atlieka ikiteisminio tyrimo teisėjas. Galbūt reikėtų keisti reguliavimą ir praplėsti atvejus, kai nepilnamečių liudytojų ir nukentėjusiųjų apklausos turi būti atliekamos pas ikiteisminio tyrimo teisėją?

Šiame kontekste pažymima ir tai, kad šiuo metu nuosekliai laikomasi BPK reguliavimo, kad į teisiąmąjį posėdį jie šaukiami tik išimtiniais atvejais, dėl to teismai dažniausiai atmeta gynėjų prašymus į teismo posėdį kviesti nepilnamečius liudytojus ar nukentėjusiuosius.

Nuomonė (į 2023-02-24 raštą Nr. S-2023-823) pateikta Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komitetui 2023-03-22 raštu Nr. 2R-11-(1.8).

II.

Skirmantas Bikelis

NUOMONĖ DĖL BAUDŽIAMOJO KODEKSO PAKEITIMO PROJEKTO NR. XIVP-1868

Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komitetas kreipėsi prašydamas pateikti pastabas ir pasiūlymus dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) pakeitimo projekto Nr. XIVP-1868 (toliau – Projektas).

Abejojame siūlymo papildyti Baudžiamąjį kodeksą nauju 171¹ straipsniu tikslingumu. Projekto Nr. XIVP-1868 autoriai siūlo veikas, kurios, kaip autoriai patys nurodo aiškinamajame rašte, padaromos „ne religinių pamaldų metu, nepadarant materialinės žalos religiniams objektams ar atvirai nekurstant prieš religiją ir jos išpažinėjus“, t. y. santykinai žemo pavojingumo veikas pripažinti nusikaltimais. Tai, mūsų vertinimu, yra veikos pavojingumui **neproporcingas** siūlymas.

BK 171 straipsnyje numatyta pavojingesnė veika (šiurkštus pamaldų sutrikdymas) yra apibūrinta kaip baudžiamasis nusižengimas, už kurį mūsų BK numato aukštas maksimalias bausmes (bauda – iki 25 tūkst. Eur, areštas iki 45 parų), kurios suteikia teismui pakankamai erdvės individualizuoti bausmę. Būtų ne tik neproporcinga, bet ir **sistemiškai ydinga** už mažiau pavojingą veiką numatyti žymiai griežtesnes sankcijas, kaip yra siūloma Projektu (maksimalią baudą iki 100 tūkst. Eur, laisvės atėmimą iki 2 metų).

Manytume, veika, kuria siūloma papildyti BK, nesiekia nusikalstamoms veikoms keliamo pavojingumo lygio ir už tokias veikas galėtų kilti nebent administracinė atsakomybė.

Mūsų vertinimu, Lietuvos Respublikos įsipareigojimai pagal tarptautinę sutartį su Vatikanu yra ar būtų visiškai įvykdyti ir netaikant baudžiamosios atsakomybės už aptariamą veikas. Tam visiškai pakaktų administracinės atsakomybės.

Kartu manome, kad verta atkreipti dėmesį į doc. Gintauto Sakalausko perspėjimą, išsakytą aptariant nesisteminį ir neproporcingą įstatymų griežtinimo tradiciją Lietuvoje, kai tai daroma motyvuojant tarptautinių įsipareigojimų vykdymu:

Perdėtas biurokratinis uolumas verčia nedelsiant ir sistemiškai nevertinant, be jokios platesnės baudžiamosios politinės diskusijos, plėsti nusikaltimų sudėtis ir didinti sankcijas. <...> tokie pakeitimai, viena vertus, toliau didina griežtėjančio baudžiamojo persekiojimo „išalq“, kita vertus, išderina sankcijų sistemą. <...> Toks „daugiau to paties“ principas yra neišsemiamas ir neturi pabaigos.¹

Manytume, Projekto autorių siūlymą reikėtų principingai įvertinti remiantis *ultima ratio*, proporcingumo ir sistemingumo principais. G. Sakalausko minima tradicija turėtų pasilikti praeityje.

Nuomonė (į 2022-03-27 raštą Nr. S-2023-1270) pateikta Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komitetui 2023-05-22 raštu Nr. 2R-19-(1.8).

¹ Sakalauskas, G. (2014), Ką liudija didėjantis baudžiamasis represyvumas Lietuvoje? *Kriminologijos studijos* 2014/2, p. 129.

III.

Lina Beliūnienė

DĖL NUTARIMO „DĖL VALSTYBINĖS KALBOS POLITIKOS 2023–2030 METŲ GAIRIŲ“ PROJEKTO NR. XIVP-2684

Lietuvos Respublikos Seimo Švietimo ir mokslo komitetas kreipėsi prašydamas pateikti pastabas ir pasiūlymus dėl Seimo nutarimo „Dėl Valstybinės kalbos politikos 2023–2030 metų gairių“ projekto Nr. XIVP-2684.

Teigiamai vertintina tai, kad teikiamame Seimo nutarimo projekte (toliau – Projektas) remiamasi Konstitucija, be kita ko, aiškinant jos 14 straipsnį, atskleistu konstitucinio valstybinės kalbos principo turiniu (Projekto 28 punktas).

Pažymėtina, kad šis turinys dar gali būti papildytas naujais aktualiais aspektais, nes Lietuvos Respublikos Konstituciniame Teisme nagrinėjamos dvi konstitucinės justicijos bylos pagal 2022 m. pabaigoje gautų dviejų pareiškėjų prašymus ištirti, be kita ko, Lietuvos Respublikos asmens vardo ir pavardės rašymo dokumentuose įstatymo konkrečių nuostatų atitiktį Konstitucijai, įskaitant jos 14 straipsnį².

Itin sveikintinas ir konstitucinės vertybės – valstybinės kalbos – statuso įgyvendinimui svarbus uždavinys – „sistemiškai atnaujinti visą teisinę bazę išlaikant pagrindinį principą: nesiaurinti valstybinės kalbos vartojimo sričių“ po to, kai bus priimtas Valstybinės kalbos konstitucinis įstatymas (36 punktas) – būtent dėl valstybinės kalbos vartojimo sričių nesiaurinimo principo išlaikymo.

² Žr. Neišnagrinėtų prašymų sąrašas. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo svetainė, <https://lrkt.lt/lt/prasymai/-neisnagrinetu-prasymu-sarasas/370>.

Pateikiame tik keletą pasiūlymų dėl Projekto formuluočių:

- apibrėžiant kalbos politikos sąvoką (7 punktą) teigiama, kad tai – „idėjų, įstatymų, reglamentų, taisyklių ir praktinės veiklos visuma <...>“. Kadangi taisyklės išdėstytos ir įstatymuose, ir reglamentuose, o įstatymai ir reglamentai yra tik dvi teisės aktų rūšys iš galimos didelės šių aktų įvairovės, dėl „įstatymų, reglamentų, taisyklių“ pažymėtina, kad jie tik fragmentiškai apibūdina norminį sąvokos „kalbos politika“ elementą. Siekiant, kad šio elemento apibūdinimas būtų šiek tiek išsamesnis, siūlytina jį patikslinti, įrašant žodį „kitų“: „įstatymų, reglamentų, kitų taisyklių“;
- apibrėžiant kalbos planavimo sąvoką (9 punktą) siūlytina nevertoti senstelėjusio termino „valdžios organai“, o jį pakeisti ne vienoje Projekto vietoje randamu „valstybės institucijos ir įstaigos“ ar pan.;
- kadangi vartojami žodžiai „įstatymus ir jų pataisas“ (Projekto 34 punktą), siūlytina taip pat formuluoti ir kituose punktuose, įterpian „jų“: „įstatymus ar jų pataisas“ (37 punktą), „įstatymai ir jų pataisos“ (45 punktą).

Nuomonė (į 2023-05-18 elektroninį paklausimą) pateikta Lietuvos Respublikos Seimo Švietimo ir mokslo komitetui 2023-05-29 raštu Nr. 2R-20-(1.8).

IV.

Ramunė Jakštienė

NUOMONĖ DĖL BAUDŽIAMOJO KODEKSO 42, 67, 72-3 IR 153 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIVP-2991

Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetas kreipėsi prašydamas pateikti pastabas ir pasiūlymus dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 42, 67, 72-3 ir 153 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIVP-2991 (toliau – Projektas).

Iš esmės pritardami 2023-07-12 Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamento pateiktoms išvadoms dėl Projekto Nr. XIVP-2991, manome, kad:

- BK 42, 67, 72-4 straipsnių keitimo tikslingumas kelia abejonių. Nukentėjusiųjų apsaugos aspektu pranešimas apie darbo vietos pakeitimą nėra efektyvi apsaugos priemonė, nes darbo vietos (t. y. darbdavio pavadinimo, jo adreso) indikacija savaime niekaip neriboja potencialaus kaltininko kontakto su nukentėjusiuoju. Apsaugos efektas galimas nebent potencialių aukų atžvilgiu, bet vis tiek neaišku, kodėl siūloma įpareigoti pranešti tik apie darbo vietos pakeitimą, neapimant įsidarbinimo pirmą kartą ar po pertraukos, ar papildomo darbo kitoje darbovietėje, dirbant savarankiškai ar pan. Be to, valstybės institucijoms ir pagal galiojantį teisinį reguliavimą tampa žinoma apie darbo santykių pradžią ar pabaigą.
- BK 153 straipsnio keitimo (papildymo) poreikis nėra pakankamai pagrįstas. Pirma, šios normos sankcija ir pagal galiojančią redakciją yra gana griežta, todėl kvalifikuotos sudėties poreikis neatrodo sistemiškai pagrįstas. Projekto rengėjai nepateikia jokių argumentų, kad dabartinė sankcija būtų nepakankamo griežtumo. Antra, aiškinamajame rašte teigiama, kad Projekte siūloma „nustatyti asmens baudžiamąją atsakomybę už sisteminius

tvirkinimo veiksmus daugiau nei vieno nepilnamečio atžvilgiu arba atliekamus ilgą laiką tarpą“. Toks teiginys nepagrįstas, nes baudžiamoji atsakomybė už tokias veikas jau yra numatyta galiojančiame BK, ji kiltų pagal BK 153 straipsnio galiojančią redakciją, kuri apima ir Projekto siūlyme minimus veiksmus. Trečia, siūlomi kvalifikuojantys požymiai („dviem ar daugiau asmenų“, „ilgą laiką“) yra visai nebūdingi BK XXI skyriaus nusikalstamų veikų konstrukcijoms. Taip pat sutinkame su Seimo Teisės departamento išsakyta nuomone, kad jų turinys keltų neaiškumų.

Dėl šių priežasčių teikiamo Projekto tikslingumas yra kvestionuotinas.

Nuomonė (į 2023-10-03 raštą Nr. S-2023-4300) pateikta Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui 2023-10-26 raštu Nr. 36-(1.8).

V.

Skirmantas Bikelis

NUOMONĖ DĖL BAUDŽIAMOJO KODEKSO PAKEITIMO IR PAPILDYMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIVP-3066

Šia nuomone pateikiame pastabas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto Nr. XIVP-3066 (toliau – Projektas), dėl kurio pirminės versijos esame pateikę nuomonę Projekto rengėjai Teisingumo ministerijai. Į dalį pastabų buvo atsižvelgta, tad Seimui teikiame pastabas (dar labiau išplėtotas ir sukonkretinę siūlomus (reikiamus) BK pakeitimus) dėl mūsų siūlymų, į kuriuos nebuvo atsižvelgta, taip pat atkreipiame dėmesį į porą aspektų (nepilnamečių atsakomybės amžiaus ir bausmės vykdymo atidėjimo priklausomybė sergantiems asmenims), dėl kurių nepasisakėme pirmojoje nuomonėje, skirtoje Teisingumo ministerijai.

Pritariame daugeliui Projektu Nr. XIVP-3066 siūlomų Baudžiamojo kodekso pakeitimų ir papildymų.

Nepritariame arba siūlome koreguoti keletą nuostatų:

- a) dėl nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės amžiaus ribos mažinimo (BK 13 straipsnis),
- b) dėl recidyvisto sąvokos (BK 27 straipsnis),
- c) dėl apribojimų taikyti bausmės vykdymo atidėjimą priklausomybės liga sergantiems asmenims (siūloma nauja BK 75 straipsnio 7 dalis).

Taip pat siūlome kelis pakeitimus, kurie nėra siūlomi Projekto rengėjų, bet, manome, yra būtini:

- d) išplėstinio turto konfiskavimo reguliavimo pakeitimą (BK 72³ straipsnis), kuris, atsižvelgiant į šio straipsnio galiojančios redakcijos prieštaravimą Direktyvai 2014/42/ES, yra būtinas ir skubus;

- e) baudžiamojo poveikio priemonės viešųjų teisių atėmimo reguliavimo papildymas (BK 68¹ straipsnis), kuris užpildytų reguliavimo spragą, likusią nepaisant 2023 m. spalio 10 d. įstatymu Nr. XIV-2187 priimtų šio straipsnio korekcijų.

***Dėl nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės minimalios amžiaus ribos mažinimo
(BK 13 straipsnis)***

Negalime pritarti siūlymui nustatyti, kad už narkotinių ar psichotropinių medžiagų (toliau sutrumpintai – kvaišalų) platinimą (taip pat ir nepilnamečiams) pagal BK 260 ir 261 straipsnius atsakomybė kiltų nuo 14 metų (t. y. jau septintokams ir aštuntokams):

- 1) Lietuvoje kvaišalų bet kokios formos platinimas – tiek komercinis, tiek nekomercinis, pvz., pasidalijimas su draugais, yra laikomas sunkiu nusikaltimu, o pasidalijimas su nepilnamečiu (net jei jis bendraamžis ar net vyresnis už kaltininką) laikomas labai sunkiu nusikaltimu. Už šiuos nusikaltimus numatytos vien ilgalaiškės laisvės atėmimo bausmės (pvz., už pasidalijimą kvaišalo dūmu su klasioku nepilnamečiams numatyta nuo 1,5 iki 10 metų laisvės atėmimo (kaip ir už nužudymą)). Manytume, septintokams ir aštuntokams grasinti tokiomis bausmėmis už minėtas veikas vietoj kitokio pobūdžio intervencijos priemonių nėra išmintinga.
- 2) Šiuolaikinės psichotropinės medžiagos (ypač naujosios) yra labai įvairios, jų sudėtis, grynas kiekis ir poveikis įvairus. Manytume, neretai 14–15 metų vaikai net nesupranta, kokios sudėties ir poveikio, kokio grynumo medžiagą turi ar platina (dalijasi ar parduoda). Tad teigti, kad septintokai ir aštuntokai puikiai supranta savo elgesio pavojingumą ir turėtų atsakyti pagal baudžiamąjį įstatymą kaip už labai sunkų nusikaltimą, nematytume pakankamo pagrindo. Jei vaikas į tokias nusikalstamas veikas yra įtrauktas suaugusiųjų ar vyresnių jaunuolių – tokiu atveju juo labiau ne grasinimas vaikui ilgalaikiu laisvės atėmimu, o kitokios, jo brandą ir raidą labiau atitinkančios intervencijos priemonės turėtų būti prioritetas.
- 3) Aiškinamajame rašte teigiama, kad pakeitimas siūlomas „siekiant sistemiskai suderinti nusikalstamų veikų, už kurių padarymą asmuo gali atsakyti nuo 14 metų, sąrašą“. Abejotina dėl tokio motyvo pagrįstumo, sunku įžvelgti, su kuo sistemiskai būtų suderinta žemesnė atsakomybės riba už kvaišalų platinimą. BK numato keturiolikmečių baudžiamąją atsakomybę už nužudymą arba plėšimą, bet argi būtų sistemiška sulyginti keturiolikmečio suvokimą apie gyvybei pavojingo smurto žalą su jo suvokimu apie pasekmes jam pasidalijus ar pardavus draugui gramą kanapės arba gerai nežinomo kvaišalo, kurį jis galbūt pats kartu rūko? Manytume, kad nebūtų sistemiška sulyginti tokius skirtingus nusikaltimus ir atsakomybės už juos minimalaus amžiaus ribą.

Projektu taip pat siūloma suvienodinti minimalų amžių tokiems nusikaltimams kaip seksualinė prievarta panaudojant fizinį smurtą ar grasinant jį tuojau pat panaudoti (išžaginimas ir seksualinis prievartavimas (BK 149, 150 str.) ir seksualinis prievartavimas (BK 151 str.), kai smurtas nenaudojamas, taip pat nėra grasinama jį tuojau pat panaudoti, o pasinaudojama aukos priklausomybe nuo kaltininko ar kaltininko naudojama bendresnio pobūdžio psichine prievarta, ne grasinimais tuojau pat smurtauti). Kadangi eina kalba apie keturiolikmečius ir penkiolikmečius kaltininkus, vėlgi kyla abejonių, ar sistemiškumo argumentas yra pakankamai svarus suvienodinant atsakomybės už tokius nusikaltimus minimalų amžių. Projekto autoriai nepateikia kokių nors konkretesnių duomenų, kodėl yra poreikis daryti tokį pakeitimą ir kokia būtų jo pridėtinė vertė – ar tikrai dabar taikomos priemonės minėtą seksualinę prievartą panaudojusiems keturiolikmečiams ar penkiolikmečiams yra nepakankamos, o baudžiamosios atsakomybės taikymas keturiolikmečiams ir penkiolikmečiams šiais atvejais leistų pasiekti geresnių rezultatų.

Dėl recidyvisto sąvokos (BK 27 straipsnis)

Visų pirma norime atkreipti dėmesį, kad recidyvisto sąvoka yra teisinis rudimentas. Skirtingai nuo pavojingo recidyvisto sąvokos, su kuria siejamos įvairios atleidimo nuo atsakomybės ir bausmės skyrimo, taip pat bausmės vykdymo taisyklės, (paprastas) recidyvas turi reikšmės vieninteliu atveju, numatytu BK – tai atsakomybę sunkinanti aplinkybė. (Paprasto) recidyvo, recidyvisto sąvoka bausmių vykdymo kodekse apskritai neminima. Dėl to manytume, kad (paprasto) recidyvo sąvokos apibrėžimo BK apskritai nereikia, pakaktų pavojingo recidyvisto sąvokos.

Tai grįstina ne tik sąvokos aktualumo praradimu, bet ir žvelgiant platesniu kriminologiniu-psichologiniu požiūriu. Recidyvisto sąvoka yra ne kas kita kaip asmeniui klijuojama etiketė. Tai dar galima kažkiek pateisinti kalbant apie pavojingus nusikaltimus padariusius asmenis (pavojingus recidyvistus), tačiau paprasto recidyvo atveju recidyvisto etiketė skamba neadekvačiai, be pagrindo demonizuoja asmenį.

Siūlytume recidyvo ir recidyvisto sąvokų atsisakyti, o minėtą sunkinančią aplinkybę apibrėžti paaiškinant jos turinį ir BK 60 straipsnio 1 dalies 13 punktą suformuluoti taip:

...veiką padarė pilnametis asmuo, turintis teistumą už tyčinį nusikaltimą, pagal pobūdį panašų į naujai padarytą nusikaltimą.

Dėl apribojimų taikyti bausmės vykdymo atidėjimą priklausomybės liga sergantiems asmenims (siūloma nauja BK 75 straipsnio 7 dalis)

Negalime pritarti siūlymui, kad sergantiems priklausomybe būtų numatytos siauresnės teisės į bausmės vykdymo atidėjimą nei visiems kitiems asmenims (siūloma BK 75 straipsnio 7 dalis), t. y.

tokiems asmenims nebūtų atidedamas bausmės vykdymas nepaisant to, kad teismas nusprendžia, kad yra pakankamas pagrindas manyti, kad bausmės tikslai bus pasiekti be realaus bausmės atlikimo. Kokia prasmė atimti laisvę žmogui, kai teismas tiki, kad bausmės tikslai bus pasiekti ir be laisvės atėmimo?

Kartu manytume, kad tokia nuostata būtų diskriminacinio pobūdžio. Antai jei asmuo apsvaięs nusikalsta, bet jis neserga priklausomybe (bet galbūt negeba valdyti savo agresijos), jam bausmės vykdymas galėtų būti atidedamas bendrais pagrindais, o jei jis turi ligos įrašą – jam keliami papildoma sąlyga – sutikimas gydytis priklausomybę. Net jei ir vieno, ir kito asmens pakartotinio nusikaltimo rizika būtų vienoda.

Norint paskatinti nusikaltusius priklausomybe sergančius ligonius gydytis, galima numatyti papildomą bausmės vykdymo atidėjimo pagrindą, o ne kitus pagrindus ribojančią sąlygą. Pavyzdžiui, siūloma BK 75 straipsnio 7 dalis galėtų numatyti:

Asmeniui, nuteistam už nusikaltimo padarymą, kai jis šią veiką padarė būdamas priklausomas nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų ir šios aplinkybės turėjo įtakos nusikalstamos veikos padarymui, jam įsipareigojus gydytis priklausomybės ligas, gali būti atidedamas bausmės vykdymas, jeigu jis nuteistas už neatsargų nusikaltimą arba jis nuteistas ne daugiau kaip 6 metams už tyčinį nusikaltimą ir teismas nusprendžia, kad yra pakankamas pagrindas manyti, kad bausmės tikslai bus pasiekti be realaus bausmės atlikimo.

Siekiant paskatinti priklausomybe sergančius asmenis gydytis, tikslinga numatyti bausmės vykdymo atidėjimo galimybę ne tik už apysunkius ir nesunkius, bet ir sunkius nusikaltimus (pvz., sergantieji priklausomybe platina nedidelio kiekio narkotines ar psichotropines medžiagas arba išgertuvių metu padaro sunkų sveikatos sutrikdymą, kuris gali ir nesukelti ilgalaikių pasekmių). Manome, kad tinkamiau remtis realiu nusikaltimo sunkumu ir nuteistojo asmenybe, tai atspindi teismo paskirta bausmė, o ne nusikaltimo teorine kategorija (apysunkis, sunkus). Šis principas ateityje turėtų būti taikomas kaip bendra bausmės vykdymo atidėjimo taisyklė, o kol kas siūlome jį numatyti bent sprendžiant sergančiųjų priklausomybe ir įsipareigojančių ją gydytis bausmės vykdymo atidėjimo klausimą.

Dėl išplėstinio turto konfiskavimo sąlygų korekcijų (BK 72³ straipsnio 2 dalis)

Projektu nesiūloma keisti BK 72³ straipsnio sąlygų, tačiau tai padaryti būtina dėl vienos sąlygų prieštaravimo Direktyvai 2014/42/ES³. Probleminė sąlyga yra toji, kuri nustato minimalios konfiskuotino turto vertės (250 MGL) reikalavimą. Pagal galiojantį BK, teismas, net ir nustatęs, kad nu-

³ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/42/ES dėl nusikaltimų priemonių ir pajamų iš nusikaltimų išaldymo ir konfiskavimo Europos Sąjungoje.

teistojo turtas yra nusikalstamos kilmės, negali jo konfiskuoti BK 72³ straipsnio pagrindu, jei, pavyzdžiui, pas kyšininką rasti pinigai nesiekia 250 MGL (12 500 Eur) vertės. Teismų praktikoje jau yra pavyzdžių, kai teismui teko nuteistajai už kyšininkavimą gražinti virš 8000 Eur nusikalstamos kilmės pinigų, į kuriuos jos teisė buvo laikinai apribota siekiant užtikrinti turto konfiskavimą⁴. Taip dėl Direktyvai 2014/42/ES prieštaraujančių formalumų nebuvo įvykdytas teisingumas.

Minimalios konfiskuotino turto vertės sąlygos Direktyva 2014/42/ES nenumato. Valstybės neturi teisės nustatyti didesnių ribojimų taikyti direktyvose numatytą instrumentą, nei tai numato konkrečios direktyvos. Valstybės turi teisę direktyvose numatytus instrumentus taikyti plačiau, bet ne siauriau, nei numato direktyvos. Jei valstybės turėtų teisę savarankiškai nustatyti papildomus ribojimus taikyti direktyvoje numatytus instrumentus, jos galėtų labai susiaurinti numatytos priemonės taikymą ir direktyva neįgyvendintų savo tikslų. Nesunku numanyti, kad nustatydamas aukštą turto vertės slenkstį valstybė narė galėtų iš esmės išvengti ar itin susiaurinti Direktyvos 2014/42/ES įpareigojimą taikyti nusikalstamos kilmės išplėstinį turto konfiskavimą.

Tai, kokiais keliais, per kokį nesusipratimą minimalios vertės reikalavimas buvo numatytas BK 72³ straipsnyje ir kaip šis reikalavimas atrodo Direktyvos 2014/42/ES kontekste, yra išsamiai aprašyta moksliniame viešai prieinamame straipsnyje *Bikelis S. (2022) Minimali konfiskuotino turto vertė legalumo ir proporcingumo principų bei racionalios baudžiamosios politikos kontekste*⁵. Straipsnyje grindžiamas teiginys, kad imperatyvus draudimas konfiskuoti tam tikros vertės nesiekiantį nusikalstamu būdu gautą turtą prieštarauja principui *iš neteisės teisė nekyla* ir nėra pakankamai svarių argumentų, kurie pagrįstų tokios išimties iš minėto principo taikymą. Minimalios konfiskuotino turto vertės nustatymas buvo įstatymų leidėjo klaida, kurią reikėtų ištaisyti.

Atitinkamai siūlytume pakeisti BK 72³ straipsnio 2 dalies 2 punktą:

- 2) kaltininkas turi šio kodekso uždraustos veikos padarymo metu, po jos padarymo arba per penkerius metus iki jos padarymo įgyto turto, kurio vertė neatitinka jo teisėtų pajamų, ~~ir šis skirtumas viršija 250 MGL dydžio sumą,~~ arba per šiame punkte nurodytą laikotarpį kitiems asmenims yra perleidęs tokio turto.

Dėl baudžiamojo poveikio priemonės viešųjų teisių atėmimo reguliavimo papildymo (BK 68¹ straipsnis)

Dėl spragos BK numatytos baudžiamojo poveikio priemonės – viešųjų teisių atėmimo – reguliavime dviejų baudžiamojo poveikio priemonių – viešųjų teisių atėmimo ir uždraudimo dirbti tam tikrą darbą – santykis yra komplikotas.

⁴ Apeliacinio teismo nutartis byloje Nr. 1A-30-579/2023.

⁵ Kriminologijos studijos, 2022/10, p. 30–47. Straipsnis lietuvių kalba, pasiekiamas <https://doi.org/10.15388/Crim-Lithuan.2022.10.2>.

Situaciją buvo mėginama taisyti 2023 m. spalio 10 d. įstatymu Nr. XIV-2187, tačiau juo spraga nebuvo ištaisyta, tik abi komplikuoti santykio baudžiamojo poveikio priemonės buvo sujungtos į vieną BK straipsnį.

Viešųjų teisių atėmimo reguliavimo problema ta, kad šioje baudžiamojo poveikio priemonėje dėmesys sutelkiamas tik į procedūrinius dalykus – asmens teisę būti išrinktam ar paskirtam, bet pamirštas materialinis aspektas (kuris sudaro šios priemonės prasmę) – nusikaltusio asmens teisė eiti atitinkamas pareigas. Problema kyla situacijose, kai nuosprendis, kuriuo skiriama atitinkama poveikio priemonė, įsiteisėja tuomet, kai asmuo jau eina viešąsias pareigas – rinkimai pasibaigę ir jau paskelbti galutiniai jų rezultatai. Tokiu atveju teisės būti išrinktam ar paskirtam klausimas nebeaktualus, ir nusikaltusiam asmeniui, kuriam uždrausta būti renkamam į pareigas, nėra teisinių kliūčių eiti tas pareigas iki kadencijos pabaigos.

Mūsų manymu, pagal dabartinį painų reguliavimą, reikiamam rezultatui – kad asmuo ne tik netektų teisės būti išrinktas, bet ir negalėtų eiti pareigų, į kurias jau buvo išrinktas – vienos baudžiamojo poveikio priemonės nepakanka. Tenka skirti dar vieną papildomą (draudimą dirbti tam tikrą darbą), kuri savo prigimtimi neskirta viešosioms teisėms riboti.

Vakarietiškuose baudžiamuosiuose įstatymuose (pvz., Vokietijos BK), kuriuose yra aiškiai atribotos viešųjų teisių atėmimo ir teisės dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla uždraudimo priemonės, viešųjų teisių atėmimas kartu apima ir asmens teisės eiti atitinkamas pareigas atėmimą. Antai Vokietijos BK 45 straipsnio 3 dalis numato specialią nuostatą, kad asmuo, kuriam atimta teisė eiti viešąsias pareigas, kartu netenka jau turimo atitinkamo teisinio statuso ir teisių⁶.

Tad siūlytume pašalinti teisinę spragą ir kartu padaryti minėtų baudžiamojo poveikio priemonių sistemą nuoseklią jas aiškiai atribojant. Tam siūlytume papildyti BK 68¹ straipsnį:

1. Viešųjų teisių atėmimas yra teisės būti išrinktam ar paskirtam į valstybės ar savivaldybių institucijų ir įstaigų, įmonių ar nevalstybinių organizacijų renkamas ar skiriamas pareigas atėmimas. Asmeniui gali būti skiriamas vienos arba abiejų šių teisių atėmimas. **Asmuo, kuriam yra atimtos viešosios teisės, netenka teisės eiti pareigų, į kurias jam uždrausta būti išrinktam ar paskirtam. Asmenų, kurių pašalinimui iš pareigų Konstitucija ar Europos Sąjungos teisės aktai numato specialią tvarką, pašalinimo iš pareigų klausimas sprendžiamas Konstitucijoje ar Europos Sąjungos teisės aktais numatyta tvarka.**

⁶ Mit dem Verlust der Fähigkeit, öffentliche Ämter zu bekleiden, verliert der Verurteilte zugleich die entsprechenden Rechtsstellungen und Rechte, die er innehat. (StGB §45 (3)).

Dėl siūlymo antrojo sakinio reikalingumo galima diskutuoti, kadangi Konstitucija yra aukštesnės teisinės galios ir tiesiogiai taikomas teisės aktas, tad būtų savaime suprantama, kad Konstitucijoje numatytais atvejais (Konstitucijos 63, 86, 108, 116 straipsniai) būtų taikoma Konstitucijoje numatyta pašalinimo iš pareigų tvarka (pašalinimas rengiant apkaltą). Tas pats pasakytina apie Europos Parlamento narius.

Nuomonė (į 2023-10-07 raštą Nr. S-2023-4539) pateikta Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui 2023-10-26 raštu Nr. 2R-37-(1.8).

VI.

Skirmantas Bikelis

NUOMONĖ DĖL CIVILINIO TURTO KONFISKAVIMO ĮSTATYMO PAKEITIMO IR PAPILDYMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIVP-2656

Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetas kreipėsi prašydamas pateikti pastabas ir pasiūlymus dėl Lietuvos Respublikos civilinio turto konfiskavimo įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto Nr. XIVP-2656 (toliau – Projektas).

Pritariame pasiūlymams, teikiamiems Projektu Nr. XIVP-2656. Kartu siūlome apsvarstyti papildymą, kuris nėra teikiamas Projekto Nr. XIVP-2656 rengėjų, tačiau, manytume, būtų naudingas.

Civilinio turto konfiskavimo įstatymo (toliau – CTKĮ) 2 straipsnis numato, kad šis įstatymas taikytinas tik tokiam turtui, kurio vertė yra ne mažesnė kaip 2000 bazinių bausmių ir nuobaudų dydžio suma (100 000 Eur).

Kaip žinia, nusikalstamu būdu gautą turtą asmenys slepia nuo teisėsaugos institucijų ir jis ne visuomet iš karto visas yra aptinkamas. Kaip rodo valstybių, jau sukaupusių nemažą modernių konfiskavimo priemonių taikymo praktiką, patirtis, nėra neįprasta, kad dalis nusikalstamos kilmės turto gali būti aptikta vėliau, jau pasibaigus procesams dėl nusikalstamos kilmės turto konfiskavimo (pvz., Anglijos įstatymai numato galimybę keisti konfiskavimo orderį paaiškėjus naujoms aplinkybėms apie amens turtą, žr. Criminal Justice Act 1988 Sec. 74C, Drug Trafficking Act 1994, Sec. 16).

Lietuvos teisė nereguliuoja tokių atvejų, ir netgi priešingai, numato tam tikrus minimalios turto vertės barjerus turto konfiskavimo priemonėms taikyti. Pavyzdžiui, jeigu asmuo yra iš organizuotų ar korupcinių nusikaltimų gavęs 300 tūkst. Eur vertės turto, o teisėsaugai pavyksta aptikti 250 tūkst. Eur vertės turtą ir CTKĮ tvarka jį konfiskuoti, vėliau rasto turto likučio (50 tūkst. Eur

vertės) CTKĮ tvarka jau nebūtų galima konfiskuoti vien dėl to, kad turto likutis neatitiktų CTKĮ 2 straipsnyje numatyto minimalios konfiskuotino turto vertės reikalavimo. Nors jei visas turtas būtų buvęs rastas iš karto, jį konfiskuoti kliūčių nebūtų. Taip dėl formalių priežasčių visiškai gyvenimiškoje situacijoje (kai visas turtas nerandamas iš karto) gali būti pažeistas principas *iš ne teisės teisė nekyla*, kurį galima formuluoti ir griežčiau – *iš nusikaltimo teisė nekyla*.

Analogiška problema kyla ir tuomet, kai dėl objektyvių priežasčių tik dalis nusikalstamu būdu gauto turto yra konfiskuota taikant išplėstinį turto konfiskavimą arba pritaikius baudžiamąją atsakomybę dėl neteisėto praturtėjimo. Dėl to tikslinga numatyti galimybę civilinio turto konfiskavimo tvarka, esant CTKĮ numatytiems pagrindams, konfiskuoti naujai surastą nusikalstamos kilmės turtą (anksčiau nerastą jo dalį) tiek tuomet, kai dalis turto jau konfiskuota CTK tvarka, tiek taikant išplėstinį turto konfiskavimą ar nustatčius, kad asmuo padarė neteisėto praturtėjimo nusikaltimą (ir buvo nuteistas ar atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės).

Šiai galimybei nustatyti CTKĮ 5 straipsnio pirmoje dalyje numatytas 5 metų terminas.

Dėl to siūlytina CTKĮ 2 straipsnio 1 dalį papildyti:

2 straipsnis. Civilinio turto konfiskavimo sąlygos ir pagrindai

1. Turtas ir iš jo gauta turtinė nauda (toliau – turtas) gali būti konfiskuojami šio įstatymo nustatytais pagrindais ir tvarka, kai yra pagrindas manyti, kad šis turtas nėra gautas teisėtu būdu, ir kai šio turto bendra vertė neatitinka šio straipsnio 2 dalyje nurodyto asmens ar asmenų teisėtų pajamų ir šis skirtumas viršija 2 000 bazinių bausmių ir nuobaudų dydžio sumą. **Minimalaus turto vertės ir teisėtų pajamų skirtumo dydžio reikalavimas netaikomas, jei turtą nuosavybės teise turi ir jo negali teisėtomis pajamomis pagrįsti šio straipsnio 2 dalyje nurodyti asmenys, kurių turtui yra taikytas civilinis arba išplėstinis turto konfiskavimas arba nustatyta, kad jie padarė neteisėto praturtėjimo nusikaltimą ir nuo sprendimo taikyti civilinį arba išplėstinį konfiskavimą ar pripažinti asmenį padarius neteisėto praturtėjimo nusikaltimą įsiteisėjimo nepaėjo 5 metai.**

Nuomonė (į 2023-10-17 raštą Nr. S-2023-4540) pateikta Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui 2023-10-26 raštu Nr. 2R-35-(1.8).

